JOURNAL OF INTERNATIONAL SCIENTIFIC RESEARCH
Volume 4, Issue 9, October-November 2026 Online ISSN: 3030-3508
https://spaceknowladge.com

# TALABALARDA HARBIY-VATANPARVARLIK TARBIYASINI SHAKLLANTIRISHNING PEDAGOGIK OMILLARI VA SAMARALI MEXANIZMLARI

**Axmedov Yusuf Maxmudovich**
*Termiz davlat universiteti*
*maxsus tayyorgarlik sikli boshlig‘i QK xizmatchisi (r) mayor*

**ИНФОРМАЦИЯ О СТАТЬЕ**

**ИСТОРИЯ СТАТЬИ:**
*Received:06.11.2026*
*Revised: 07.11.2026*
*Accepted:08.11.2026*

**КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА:**
*harbiy-vatanparvarlik tarbiyasi, talaba, fuqarolik mas’uliyati, pedagogik shart-sharoit, tarixiy xotira, tarbiyaviy muhit, kompetensiya..*

**АННОТАЦИЯ:**

*Mazkur maqolada oliy ta’lim muassasalarida talabalarning harbiy-vatanparvarlik tarbiyasini shakllantirishga ta’sir etuvchi pedagogik, ijtimoiy va ma’naviy omillar tahlil qilinadi. Harbiy-vatanparvarlik tarbiyasi fuqarolik mas’uliyati, huquqiy ong, tarixiy xotira, jamoaviy hamkorlik va amaliy tayyorgarlikning uzviy birligi sifatida talqin etiladi. Normativ-huquqiy hujjatlar va pedagogik yondashuvlar qiyosiy o‘rganilib, oliy ta’lim uchun mazmuniy, tashkiliy va diagnostik tarkibiy qismlardan iborat konseptual model taklif qilinadi. Taklif etilgan mexanizmlar nazariy-uslubiy xarakterga ega bo‘lib, ularning samaradorligi keyingi empirik tadqiqotlarda tekshirilishi lozim.*

## KIRISH

Globallashuv, raqamli kommunikatsiyalar va ijtimoiy munosabatlarning jadallashuvi sharoitida yoshlarning Vatan oldidagi mas’uliyatini chuqur anglashiga xizmat qiladigan tarbiya tizimini takomillashtirish oliy ta’limning dolzarb vazifalaridan biri hisoblanadi. Harbiy-vatanparvarlik tushunchasini faqat harbiy xizmatga tayyorgarlik bilan cheklash uning tarbiyaviy imkoniyatlarini toraytiradi. Mazkur tushuncha, avvalo, mamlakat suverenitetini qadrlash, qonunlarga hurmat bilan munosabatda bo‘lish, tinchlik va xavfsizlikning ijtimoiy ahamiyatini anglash, favqulodda vaziyatlarda mas’uliyatli harakat qilish hamda umumiy manfaat uchun tashabbus ko‘rsatish kabi sifatlarni o‘z ichiga oladi. O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining 64-moddasida mamlakatni himoya qilish har bir fuqaroning burchi sifatida belgilangan [1]. Bu norma oliy ta’limdagi tarbiyaviy ishlarni huquqiy madaniyat va ongli fuqarolik pozitsiyasi bilan bog‘liq holda olib borish zarurligini ko‘rsatadi.

O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2023-yil 29-iyundagi 267-son qarori bilan 2023–2027-yillarga mo‘ljallangan harbiy-vatanparvarlik tarbiyasini rivojlantirish konsepsiyasi tasdiqlangan. Hujjatda ilmiylik, tarixiylik, muntazamlilik, faollik, ta’lim va

tarbiyaning uyg‘unligi hamda izchillik muhim prinsiplar sifatida ko‘rsatilgan [2]. Shu asosda maqolaning maqsadi talabalarda harbiy-vatanparvarlik fazilatlarini shakllantiruvchi asosiy omillarni tizimlashtirish va oliy ta’lim uchun qo‘llash mumkin bo‘lgan pedagogik mexanizmlarni nazariy jihatdan asoslashdan iborat.

**TADQIQOT METODOLOGIYASI**

Maqola nazariy-tahliliy xarakterga ega. Tadqiqotda normativ-huquqiy hujjatlar mazmunini tahlil qilish, pedagogik tushunchalarni qiyoslash, tizimli yondashuv hamda konseptual modellashtirish usullaridan foydalanildi. Tahlil doirasida O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi, 2023–2027-yillarga mo‘ljallangan tegishli konsepsiya, yoshlarga oid davlat siyosati to‘g‘risidagi qonunchilik va fuqarolik ta’limiga oid xalqaro pedagogik tavsiyalar o‘rganildi [1–4]. Maqolada so‘rov, tajriba-sinov yoki statistik o‘lchov o‘tkazilgani da’vo qilinmaydi; bayon etilayotgan natijalar hujjatlar va ilmiy yondashuvlarning mualliflik sintezidan iborat.

**ASOSIY QISM**

Harbiy-vatanparvarlik tarbiyasining birinchi pedagogik omili uning mazmunini to‘g‘ri belgilashdir. Tarbiya natijasi faqat yod olingan tarixiy sanalar yoki tantanali tadbirlarda ishtirok etish orqali baholanmasligi kerak. Talaba davlat va jamiyat xavfsizligi o‘rtasidagi aloqani tushunishi, o‘z huquq va majburiyatlarini farqlashi, xalq manfaatlariga daxldor muammolar haqida asosli mulohaza yuritishi hamda huquqiy va axloqiy mezonlarga muvofiq qaror qabul qilishni o‘rganishi muhim. “Yoshlarga oid davlat siyosati to‘g‘risida”gi Qonunda yoshlarni vatanparvarlik, fuqarolik tuyg‘usi, bag‘rikenglik va qonunlarga hurmat ruhida tarbiyalash ustuvor yo‘nalishlardan biri sifatida belgilangan [3]. Shunday ekan, Vatanga sadoqat tushunchasi fuqarolarning qadr-qimmati, hamjihatlik va ijtimoiy adolat qadriyatlari bilan uyg‘un talqin qilinishi lozim.

Ikkinchi omil - tarixiy xotira va milliy merosni tanqidiy, manbaviy yondashuv orqali o‘rgatish. Harbiy tarix, xalqning ozodlik va tinchlik yo‘lidagi tajribasi, mudofaa tizimining shakllanishi yoki tarixiy shaxslarning faoliyati talabalarda mas’uliyat tuyg‘usini kuchaytirishi mumkin. Biroq bunday mashg‘ulotlarning samaradorligi faktlarning ishonchliligi, tarixiy jarayonlarning kontekstda yoritilishi va voqealarga biryoqlama munosabatdan qochishga bog‘liq. Arxiv hujjatlari, muzey ekspozitsiyalari, ilmiy tadqiqotlar va og‘zaki tarix materiallarini solishtirish talabaning bilish faoliyatini faollashtiradi. Bunda tarixni o‘rganish shunchaki iftixor hissini uyg‘otish vositasi bo‘lib qolmay, bugungi tinchlikning qadriga yetish va tarixiy mas’uliyatni anglashga xizmat qiladi.

Uchinchi omil - tarbiyaviy faoliyatning talaba shaxsiga yo‘naltirilganligi. Yoshlarning ijtimoiy tajribasi, kasbiy qiziqishlari, bilim darajasi va motivatsiyasi bir xil emas. Shu bois hamma uchun yagona mazmundagi ma’ruza bilan cheklanish zarur natijani bermasligi mumkin. Talabalar uchun tanlov asosida tashkil etiladigan tarixiy-ma’rifiy loyihalar, volontyorlik ishlari, jamoaviy muhokamalar, xavfsizlik madaniyatiga oid amaliy

mashg‘ulotlar va mutaxassislar bilan muloqot tarbiya mazmunini shaxsiy tajriba bilan bog‘laydi. UNESCOning fuqarolik ta’limi bo‘yicha qo‘llanmasida kognitiv, ijtimoiy-emotsional va xulq-atvor yo‘nalishlari o‘zaro bog‘liq ta’lim natijalari sifatida tavsiflanadi [4]. Ushbu tasnifdan foydalanib, talabaning faqat bilimi emas, qadriyatli munosabati va ijtimoiy faolligini ham hisobga oladigan yondashuv qurish mumkin.

To‘rtinchi omil - universitetning yaxlit tarbiyaviy muhitini shakllantirish. Harbiy-vatanparvarlik masalasi bitta fan yoki muayyan sana bilan chegaralansa, olingan taassurotning barqaror xulq-atvorga aylanishi qiyinlashadi. Shu sababli akademik fanlar, tyutorlik faoliyati, talabalar klublari, axborot-kutubxona markazlari va ijtimoiy hamkorlik dasturlari o‘rtasida uzviylik bo‘lishi zarur. Masalan, tarix fanidagi mavzu muzeyga tashrif bilan, huquqiy bilimlar konstitutsiyaviy burchlar bo‘yicha bahs bilan, jismoniy tarbiya esa sog‘lom turmush va jamoada mas’uliyatni taqsimlash mashg‘ulotlari bilan to‘ldirilishi mumkin. Bunday integratsiyada har bir faoliyatning aniq o‘quv-tarbiyaviy maqsadi, kutilayotgan natijasi va muhokama bosqichi oldindan belgilanadi.

Beshinchi omil - oila, mahalla, ta’lim muassasasi va sohaga mas’ul tashkilotlarning mazmunli hamkorligidir. Hamkorlikning asosiy ko‘rsatkichi o‘tkazilgan tadbirlar soni emas, balki talaba uchun yaratilgan o‘rganish tajribasining sifati bo‘lishi kerak. Harbiy xizmatchilar bilan uchrashuvlar kasb etikasi, intizom, jamoaviy mas’uliyat va tinchlikni asrash mavzularida savol-javob bilan boyitilsa, ularning tarbiyaviy qiymati ortadi. Fuqarolik jamiyati vakillari bilan amalga oshirilgan ijtimoiy loyihalar esa xavfsizlikka oid muammolarni faqat nazariy emas, kundalik hayot bilan bog‘langan holda ko‘rishga yordam beradi. Tashkil etilgan har qanday faoliyat talabalar uchun ixtiyoriy, inklyuziv va sog‘lom pedagogik muloqot tamoyillariga muvofiq bo‘lishi maqsadga muvofiq.

Mazkur omillar asosida uch komponentli pedagogik modelni taklif etish mumkin. Birinchi, mazmuniy komponent bilimlar, qadriyatlar va fuqarolik burchi haqidagi tasavvurlarni qamrab oladi. Ikkinchi, faoliyatli komponent talabalarning amaliy tashabbuslari, muammoli vaziyatlarda hamkorlikda qaror qabul qilishi va ijtimoiy loyihalardagi ishtirokini ifodalaydi. Uchinchi, refleksiv-diagnostik komponent o‘zlashtirilgan tajribani tahlil qilish, dalillarga asoslangan munosabat bildirish va xulqiy o‘zgarishlarni kuzatishga xizmat qiladi. Modelning afzalligi tarbiyaviy mazmunni alohida tadbirlar yig‘indisi emas, o‘zaro bog‘liq rivojlanish jarayoni sifatida ko‘rish imkoniyatidadir.

Samaradorlikni baholashda ma’lumotni bilish darajasi, huquqiy vaziyatga munosabat, jamoada ishlash sifati, dalillarni tekshirish odati va ijtimoiy loyiha natijasi kabi ko‘rsatkichlardan foydalanish mumkin. Baholash bir martalik test bilan chegaralanmasdan, kirish va yakuniy diagnostika, kuzatuv varaqalari, portfoliolar hamda talabaning o‘z-o‘zini tahlil qilishi asosida amalga oshirilsa, yanada asosli bo‘ladi. Shu bilan birga, mazkur indikatorlarning ishonchliligi alohida empirik tekshirishni talab qiladi; nazariy modelni

amaliyotda sinovdan o‘tkazmasdan uning samaradorligi isbotlangan deb hisoblash ilmiy jihatdan noto‘g‘ri bo‘ladi.

**XULOSA**

Talabalarda harbiy-vatanparvarlik tarbiyasini shakllantirish oliy ta’limning huquqiy, ma’naviy-axloqiy, tarixiy va ijtimoiy faoliyat yo‘nalishlarini birlashtiradigan ko‘p omilli jarayondir. Nazariy tahlil mazkur yo‘nalishda tarbiya mazmunining aniqligi, tarixiy manbalardan asosli foydalanish, shaxsga yo‘naltirilgan metodlar, yaxlit universitet muhiti va ijtimoiy hamkorlik muhimligini ko‘rsatadi. Tavsiya etilgan mazmuniy, faoliyatli va refleksiv-diagnostik komponentlar o‘quv-tarbiyaviy ishlarni rejalashtirish uchun metodik asos sifatida xizmat qilishi mumkin. Keyingi tadqiqotlarda ushbu modelni turli yo‘nalishdagi talaba guruhlarida sinovdan o‘tkazish, indikatorlarning ishonchliligini baholash va uzoq muddatli tarbiyaviy natijalarni kuzatish zarur.

## FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. 2023-yil 30-aprel. 64-modda. https://constitution.gov.uz/oz

2. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2023-yil 29-iyundagi 267-son qarori. “Yoshlarni harbiy-vatanparvarlik ruhida tarbiyalash ishlari samaradorligini oshirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”. https://lex.uz/uz/acts/-6518238

3. O‘zbekiston Respublikasining 2016-yil 14-sentabrdagi O‘RQ-406-son Qonuni. “Yoshlarga oid davlat siyosati to‘g‘risida”. https://lex.uz/acts/-3026246

4. UNESCO. Global Citizenship Education: Topics and Learning Objectives. Paris: UNESCO, 2015. https://www.unesco.org/en/articles/global-citizenship-education-topics-and-learning-objectives